

Ігрові вправи для формування німецькомовної лінгвістичної компетентності старшокласників

Вирішенню проблеми вдосконалення навчальної діяльності учнів на уроках іноземної мови (ІМ) відповідно до вимог сьогодення приділяється чимало уваги. Повсякчас учителі осучаснюють методи і прийоми роботи, переглядають арсенал впливу на розум, волю, емоції учнів з метою їх введення в багатий світ культури і традицій країни виучуваної мови. Активізації навчального процесу, стимуляції пізнавальної діяльності учнів сприяє і впровадження у процес навчання ігрових технологій. Незважаючи на те, що прийоми ігрової діяльності вчителям давно відомі, своєї актуальності вона не втрачає. Адже використання ігрових елементів створює сприятливий психологічний клімат на уроці, наближає процес навчання до реальних умов спілкування, допомагає учням розкрити свій інтелектуальний потенціал.

Питанню підвищення ефективності навчальної діяльності школярів з ІМ на основі використання ігрових прийомів приділялась увага в наукових працях багатьох учених (І. Л. Бім, О. І. Близнюк, А. В. Конишева, Є. О. Маслико, Т. І. Олійник, Л. С. Панова, Є. І. Пассов, М.Ф. Стронін та ін.). Однак, на нашу думку, удосконалення та урізноманітнення навчального процесу з ІМ завдяки ігровим технологіям має здійснюватися у більшому обсязі. Адже ігрові вправи забезпечують мотивацію навчальної діяльності учнів будь-якого віку, створюють позитивну емоційну атмосферу навчання, а також сприятливі умови для колективної взаємодії. **Метою статті** є дослідження проблеми використання ігрових вправ у процесі формування та удосконалення мовних компетентностей учнів старшої школи.

Передусім звернімося до поняття „компетентність“. У психолого-педагогічній літературі компетентність розглядається як готовність і здатність людини до певної діяльності. Формування компетентності здійснюється у процесі навчання, спрямованого на одержання нового для кожного конкретного учня результату.

Результатом вивчення ІМ учнями загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) має бути набуття ними **іншомовної комунікативної компетентності (ІКК)** як здатності успішно вирішувати завдання взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, яка вивчається, у відповідності з нормами і культурними традиціями в умовах прямого й опосередкованого спілкування. Метою формування ІКК є не накопичення певного обсягу знань, навичок і вмінь, а власне здатність використовувати їх в іншомовному спілкуванні.

Необхідно зазначити, що в сучасній методиці ІКК розглядається як єдність, яка складається з декількох

складників, тобто компетентностей (або субкомпетентностей): мовленнєвих, мовних (лінгвістичних), лінгво-соціокультурної і навчально-стратегічної [3].

Іншомовні мовленнєві та лінгвосоціокультурна компетентності формуються, як відомо, на основі мовних компетентностей (МК). Звернімося до поняття “мовна компетентність”, адже саме ця компетентність є предметом нашого дослідження. Нагадаємо, що **мовна (лінгвістична) компетентність (МК)** — це здатність учня практично користуватися мовною системою (фонетичною, лексичною, граматичною, техніки читання і письма) відповідно до норм конкретної мови і культури на основі набутих знань про структуру цієї системи й усвідомлення особливостей мовних явищ. При цьому передбачається оволодіння учнем певним обсягом мовних знань і відповідних їм мовленнєвих навичок, пов’язаних з різними аспектами мови — лексичним, фонетичним, граматичним тощо та усвідомлення власних операцій з мовним матеріалом [3].

Отже, МК передбачає оволодіння учнями мовним матеріалом з метою його використання в усному і писемному спілкуванні. Іншомовна лінгвістична компетентність також охоплює низку компетентностей, основними з яких є фонетична, лексична, граматична, у техніці читання і письма. Ми сконцентрували увагу на процесі оволодіння учнями іншомовною граматичною та лексичною компетентностями. Підкреслимо, що у даній статті йдеться про навчання ІМ старшокласників, у котрих як фонетична компетентність, так і компетентності у техніці читання і письма мають бути сформованими на достатньому рівні.

Як відомо, основними компонентами граматичної і лексичної компетентностей є знання та відповідні навички, формування котрих сприяє розвитку вміння коректного лексико-граматичного оформлення власних іншомовних висловлювань в усній і письмовій формах та розуміння висловлювань інших. У нашому дослідженні ми виокремили процес формування й удосконалення продуктивних лексичних і граматичних навичок старшокласників. Однак опорою при цьому може бути і текст для читання, який містить цікаву інформацію країнознавчого і мовного характеру. Для підвищення мотивації учнів до виконання завдань бажано використовувати ігрові елементи, що значно поліпшить результати їхньої навчальної діяльності. При цьому необхідно також враховувати вікові особливості старшокласників.

Як відомо, школярі зазначеного віку поєднують у собі риси підлітків та дорослих. Ці риси виражаються в ін-

тенсивному становленні особистості, у зростанні її самосвідомості та самовизначення. У старшокласників укладаються певні принципи поведінки, образ свого власного "Я", свої ціннісні орієнтації, особистісний стиль навчання. Також чітко проявляється диференціація інтересів, що має великий вплив на ставлення до різних навчальних предметів. За таких обставин учителю інколи досить важко підтримувати зацікавленість учнів у вивченні ІМ. Тому необхідно створювати на уроках доброзичливий психологічний клімат, реалізовувати принцип комунікативної спрямованості навчального процесу. Саме за таких умов школярі мають можливість самовираження, самоствердження, прояву самостійності.

Варто також зауважити, що одним із основних новоутворень у психіці старшокласника є його орієнтація на майбутнє, на вибір професії. Ця проблема вважається сьогодні доволі актуальною, адже сучасна старша школа має чітку спрямованість на фахову підготовку учнівської молоді. З огляду на це необхідно приділяти більше уваги індивідуалізації навчання ІМ, самостійній роботі старшокласників, стимулювати їхню потребу в самосвіті.

Як підкреслюють психологи, для учнів старшої школи визначальним є довільне запам'ятовування, котре стає ефективним у тому разі, коли учні усвідомлюють необхідність знання того чи іншого матеріалу, або вміння виконувати операції з цим навчальним матеріалом. Якщо учні не бачать реальної користі для себе у вправленні, засвоєнні навчального матеріалу, то їх важко примусити працювати над ІМ. Звідси випливає, що всі дії учнів на уроці ІМ повинні мати практичну спрямованість [5].

Важливо також зазначити, що для старшокласників актуальним стає поєднання індивідуальної, парної та групової форм роботи. Учні навчаються здійснювати спільний пошук вирішення визначеної вчителем проблеми. При цьому кожен виконує своє особисте завдання і є учасником колективної роботи. Для організації таких форм з успіхом використовуються ігрові вправи.

Цікавими є у цьому аспекті результати досліджень у психолінгвістиці щодо комунікативного розвитку учнів старшої школи. Так, І.О. Зимня пише, що для учнів цього віку характерним є удосконалення загальної культури мовлення. У висловлюваннях старшокласників відмічено самостійність суджень, збільшення кількості мікротем та їх мовна й смислова насиченість [1]. Удосконалюється морфологія, синтаксис і стилістика мовлення, зв'язність, цілісність, контекстність висловлювання. Від підліткового до старшого шкільного віку зростає концентрованість думки, збільшується питома вага смислових зв'язків у реченні за рахунок використання складних речень, збільшується загальний обсяг мовленнєвої продукції.

У старшокласників удосконалюються також і механізми мовленнєвої діяльності. Так, у школярів цього віку відмічається більша здібність до узагальнення у порівнянні з підлітками, розширюються рамки оперування

мовними засобами. Однак, підкреслюють фахівці, у старшокласників все ще фіксується відсутність правильного й повного узагальнення мовного матеріалу.

Вищезазначені особливості розвитку учнів старшої школи вказують на те, що це є вік якісних змін, завдяки яким вони (учні) наближаються до оптимального рівня своїх можливостей. Ці обставини мають бути враховані вчителем ІМ у процесі формування мовних і мовленнєвих компетентностей учнів та при виборі відповідних вправ.

Зауважимо, що в організації навчального процесу з ІМ учитель керується також вимогами чинної програми, в якій враховані результати сучасних досліджень психолого-педагогічних наук. Так, зокрема, в даному документі зазначається, що у старшій школі систематизується й узагальнюється мовний досвід учнів, набутий ними на попередніх ступенях. Методи і види навчальної діяльності все більше повинні наближати учнів до реальних умов спілкування. Для досягнення цієї мети мають широко використовуватися творчі, проектні, групові, ігрові, інтерактивні форми роботи. Значної уваги необхідно приділяти професійній спрямованості навчання, адже основною ознакою сучасної старшої школи є її профільність. Збільшується також робота з формування пасивного граматичного і лексичного мінімуму у процесі читання, зростає питома вага самостійної роботи учнів, удосконалюються прийоми користування довідковими матеріалами й посібниками [4]. Однак необхідно підкреслити, що продуктивному володінню лексичним і граматичним матеріалом старшокласниками бажано приділяти особливу увагу для підтримки вже набутого рівня МК та її удосконалення у процесі опанування нових мовних явищ.

Одним із ефективних шляхів вирішення проблеми набуття та удосконалення МК старшокласників є використання навчальних ігор або ігрових вправ. **Ігровою** ми називаємо вправу, спрямовану на багаторазове виконання учнями дій мовного і/або мовленнєвого характеру в ігровій формі. Метою виконання таких вправ є формування та удосконалення субкомпетентностей як складових ІКК. Використання ігрових вправ не втрачає своєї актуальності і на старшому ступені навчання, адже ігрова діяльність дає можливість створити сприятливий психологічний клімат на уроці ІМ, наблизити навчання до реальних умов спілкування, розширити процес соціалізації особистості, що є важливим фактором для старшокласників.

Дослідники проблеми використання ігор у процесі оволодіння учнями ІМ як засобом спілкування виділяють ряд їх функцій, які реалізуються у навчальній діяльності. Такими *функціями* є:

- *навчальна* (формування мовних та мовленнєвих навичок, розвиток мовленнєвих умінь);
- *комунікативна* (створення атмосфери іншомовного спілкування, об'єднання колективу учнів, установлення нових емоційно-комунікативних відносин);
- *розвивальна* (розвиток пам'яті, уваги, сприйняття

інформації, розвиток загальнонавчальних навичок та вмінь, заострення мисленнєвої діяльності, вміння приймати рішення);

- *виховна* (виховання уважного, толерантного відношення до партнера по грі, почуття взаємодопомоги та взаємопідтримки, виховання ввічливості);
- *психологічна* (психотренінг та психокорекція різних якостей особистості, які проявляються в ігрових моделях, що наближаються до життєвих ситуацій);
- *релаксаційна* (зняття емоційного напруження, психологічного бар'єра, який виникає при вивченні іноземної мови) [2].

Наведемо приклади використання ігрових вправ для формування та удосконалення німецькомовних компетентностей старшокласників за темою "Berufe" та прослідкуємо, як реалізуються у цьому процесі вищезазначені функції. Робота над лексичним і граматичним матеріалом проводиться на основі тексту. При цьому активується також відомий учням мовний матеріал. Клас ділиться на дві групи (або декілька), кожна з яких за правильну відповідь до завдання отримує один бал. Некоректні відповіді (з помилками) не зараховуються. Виграє та група, котра набрала найбільшу кількість балів.

Lehrer: Wir setzen fort, am Thema „Berufe“ zu arbeiten. Unsere Arbeit führen wir heute in spielerischer Form. Bildet zwei Teams und erfüllt einige Aufgaben. Für jede richtige Antwort (grammatisch und lexikalisch korrekte Antwort) bekommt das Team einen Punkt. Fangen wir an!

Aufgabe 1. Lest den Text „Berufe im Wandel“ und beantwortet folgende Fragen: Wie ändern sich heutzutage die Tätigkeiten verschiedener Fachleute? Worin bestehen die Gründe dieser Veränderungen?

Berufe im Wandel

Mit dem Wandel in der modernen Arbeitswelt verändern sich auch die Anforderungen zahlreicher Berufe. Architekten, Ärzte, Ingenieure: Was Sie morgen können müssen und wie Sie sich heute darauf vorbereiten – lesen Sie einige Beispiele dazu und versuchen Sie zu verstehen, warum Ärzte auch Ahnung von BWL (Betriebswirtschaftslehre) haben sollten und warum Physiker in Zukunft nur noch selten einsam tüfteln. Mediziner mit Taschenrechnern, Manager mit Physik-Diplom, Historiker in der Finanzbranche: Die Arbeitswelt wandelt sich gewaltig. Der künftige Arbeitnehmer wird vor allem flexibler arbeiten als heute, aber auch eigenverantwortlicher. Wechselnde Projekte und wechselnde Arbeitgeber werden zur Normalität. Dank neuer Kommunikationstechnologien löst sich auch die Bindung ans Büro auf. Gleichzeitig ändern sich Berufsbilder. In Deutschland gibt es derzeit 343 Ausbildungsberufe, 215 wurden in den vergangenen zwölf Jahren novelliert, 79 kamen neu hinzu. Aber auch Akademiker müssen sich umstellen. Wer hier künftig gefragt sein will, muss teilweise völlig neue Qualifikationen, anderes Wissen und neue Arbeitsweisen beherrschen.

Als Gründe hierfür werden verschiedene Trends verantwortlich gemacht. Die Globalisierung sorgt für grenzüberschreitende Kooperationen und für internationale Teams, die sich über kulturelle Unterschiede und verschiedene Zeitzonen hinwegsetzen müssen. Der persönliche Kontakt weicht zunehmend der virtuellen Kommunikation. Auch der Klimawandel bewirkt Veränderungen in

der Arbeitswelt. Der Bedarf nach mehr Umweltbewusstsein wirkt sich auf zahlreiche Branchen aus. Das bekommen beispielsweise Architekten, Ingenieure, Physiker und andere Fachleute zu spüren. In Zukunft werden ökologische Gesichtspunkte bei der Planung von Häusern im Vordergrund stehen. Das Energiesparpotenzial durch die Bauweise ist riesig - beim Modernisieren, Sanieren und Neubauen müssen Architekten die Energieeffizienz berücksichtigen und umweltbewusst denken.

Im Gesundheitswesen ist die Kostenfrage eine ganz entscheidende geworden. Ärzte haben nicht mehr nur mit Patienten und Krankheiten zu tun, sondern müssen sich auch um das Budget Gedanken machen. Es kann mit einer steigenden Ökonomisierung des Arztberufes gerechnet werden. Nachwuchs-Ärzte sind deshalb gut damit beraten, sich möglichst schon während des Studiums betriebswirtschaftliche Kenntnisse anzueignen. An der Schnittstelle zwischen Medizin und Krankenhaus-Management entstehen aktuell neue Berufsbilder. Private und öffentliche Kliniken aber auch Krankenkassen suchen Controller mit medizinischem Hintergrund. Gewichtsprobleme und Allergien nehmen zu. Die Forderungen nach gesunden, fitten Arbeitnehmern auch. Für Ernährungswissenschaftler eröffnen sich deshalb viele Aufgabengebiete und Jobchancen: In Schulen, in der Produktentwicklung, in der Lebensmittelindustrie und bei Pharmakonzernen. Ernährungswissenschaftler müssen künftig außerdem mit anderen Berufen kooperieren, zum Beispiel mit Psychologen und Sozialpädagogen.

Spezialisten müssen durch die Integration von Mechanik, Elektronik und Steuerungstechnik-Software verschiedene Disziplinen verknüpfen. In einem modernen Auto beispielsweise werden schon heute bis zu 100 Steuerelemente aus elektronischen und mechanischen Komponenten mit Software-Anwendungen eingebaut. Studierende der Ingenieurwissenschaften sollten sich daher nicht auf Gebiete wie Mechanik oder Optik spezialisieren, sondern sich fachübergreifende Kompetenzen aneignen. Maschinenbau-Ingenieure sollten zum Beispiel auch ihre Führungskompetenzen ausbauen.

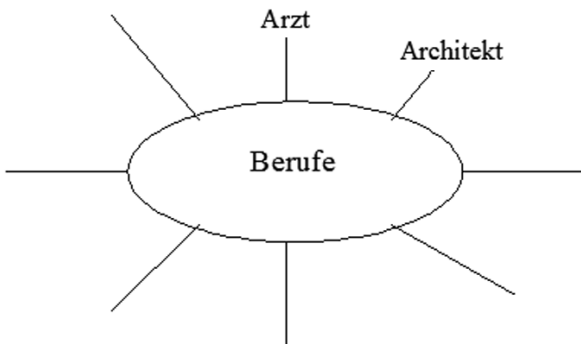
Auch bei Physikern, die dem Klischee des Tüftlers entsprechen, werden Kooperationen und Projektarbeiten zunehmen. Sie basteln dann etwa mit Elektrotechnikern an energiesparenden Lampen, erforschen mit Medizinern die Ursachen von Gefäßkrankheiten oder gestalten mit Maschinenbauern medizinisch-technische Geräte. Die Nachfrage nach physikalischen Querschnittsstudiengängen steigt deshalb, zum Beispiel Physik der Informatik oder medizinische Physik. Gute Chancen haben derzeit auch Nanotechniker, die an Computerchips werkeln.

Mit der aufkommenden Projektwirtschaft kommen auf Juristen neue Fragen zu. Künftige interessante Rechtsbereiche: Patentrecht, internationales Recht und Gesellschaftsrecht. Gefragt ist mehr als enzyklopädisches Wissen der exakten Paragraphen. Der Jurist muss wirtschaftliche Zusammenhänge analysieren, unterschiedliche Gesellschafter beraten und sie im Projekt begleiten können.

Die inhaltlichen Anforderungen an den Unterricht sind heutzutage auch im Wandel begriffen. Lehrer sollen den Schülern nicht mehr allein Wissen zum Auswendiglernen vermitteln, sondern ihnen Kompetenzen für das Leben nahebringen. Möglicherweise gewinnt das Lernen in Projekten stark an Bedeutung, die Aufteilung der Fächer wird damit durchlässiger. Zusätzlich verändern auch die Pläne für Ganztagschulen das Berufsbild des Lehrers. Kommunikative Fähigkeiten und die Vermittlung zwischen Schülern, Eltern und Kollegen nehmen vermutlich an Bedeutung zu. Weiterhin wird der Umgang mit den neuen Medien immer stärker auch Gegenstand des Unterrichts werden. Die Beispiele zeigen: Die Arbeitswelt der Zukunft erfordert viel Flexibilität, interdisziplinäres und interkulturelles Denken sowie den souveränen Umgang mit modernen Kommunikationsformen. Globalisierung, Klimawandel und moderne Technologien setzen neue Akzente, die junge Menschen schon während des Studiums im Blick haben sollten.

Weitere Aufgaben:

1. Welche Berufe sind immer aktuell? (Кожна група отримує схему, наведену нижче, яку необхідно доповнити)

2. Nennt die Wörter und Wortverbindungen zum Thema „Berufe“. Benutzt dabei auch den Text. (Кожна група має назвати якомога більше слів та словосполучень до теми)
- Z. B. : der Beruf, den Beruf wählen, die moderne Arbeitswelt ...
3. Bestimmt, welche Tätigkeiten für welchen Beruf typisch sind. Ergänzt die Tabelle und formuliert Sätze. Z.B.: Der Arzt leistet die erste Hilfe. (Кожна група має доповнити таблицю і сформулювати якомога більше коректних речень).

Beruf	Tätigkeiten
Arzt	Die erste Hilfe leisten, den Kranken behandeln, den Patienten untersuchen, den Kranken operieren, den Menschen retten ...
Lehrer	
Architekt	
Ingenieur	
Manager	

4. Sagt, was ihr werden wollt/möchtet. Gebraucht dabei die Strukturen „Ich will/möchte ... werden, weil Ich möchte als ... arbeiten. Ich finde diesen Beruf interessant/kreativ weil ... Z.B.: Ich will Arzt werden, weil er den Menschen hilft. (Учні мають використати запропоновані структури та аргументувати свій вибір)

Незважаючи на те, що ігрові вправи мали змагальний характер, вони зацікавили усіх старшокласників. Кожен учень намагався зробити свій особистий внесок у колективну перемогу. Значно підвищилась мотивація виконання завдань, активізувалась мисленнєва діяльність, пам'ять учнів, підвищилась нормативність мовлення. Результати навчальної діяльності учнів свідчать про те, що процес формування й удосконалення лексичної і граматичної компетентностей є більш ефективним за умови використання ігрових елементів у порівнянні з монотонним повторенням одноманітних вправ. Необхідно також зауважити, що спільна діяльність учнів змагального характеру сприяє звільненню від психологічного бар'єра, розширенню можливостей кожного учня, згуртуванню колективу. Спостереження за діяльністю учнів дають змогу стверджувати, що всі вищезазначені функції гри реалізуються у навчальному процесі.

Отже, можемо дійти висновку, що використання ігрових вправ і на старшому ступені навчання є одним із ефективних шляхів підвищення мотивації навчальної діяльності учнів та рівня сформованості їхньої іншомовної компетентності. Подальші розвідки нашого дослідження будуть присвячені проблемі використання інших видів ігрових вправ на уроках ІМ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
2. Коньшева А.В. Игровой метод в обучении иностранному языку. – СПб.: КАРО, Мн.: Издательство «Четыре четверти», 2006. – 192 с.
3. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С.Ю. Ніколаєва // Іноземні мови . – 2010. – № 2. – С. 11-17.
4. Програма Іноземна Мова для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/materials/program/8793>.
5. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 288 с.: ил: - (Психол. наука – школе).

Отримано 30.01.13